

O‘ZBEKISTON VA XORIJIY DAVLATLARDA NEFT-GAZ SANOATI BOSHQARUVI TAJRIBASI

Olimova Dilsoʻz Abduxalimovna - Shahrisabz davlat pedagogika instituti oʻqituvchisi.

Erkinova Mashhura Oʻtkir qizi - Geografiya yoʻnalishi 1-bosqich talabasi. Oʻzbekiston.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oʻzbekiston va xorijiy davlatlarda neft-gaz sanoatini boshqarish tizimlari, ularning oʻziga xos jihatlari hamda samarali boshqaruv tajribalari tahlil qilinadi. Oʻzbekistonda neft-gaz sanoatini rivojlantirishda davlat boshqaruvi, investitsiya siyosati va modernizatsiya jarayonlari muhim oʻrin tutadi. Xorijiy davlatlarda esa ilgʻor texnologiyalarni joriy etish, xususiy sektor ishtiroki va bozor mexanizmlarining samarali qoʻllanilishi asosiy omil hisoblanadi. Shuningdek, maqolada xalqaro tajriba asosida sohani yanada rivojlantirish yoʻllari koʻrib chiqiladi.

Kalit soʻzlar: neft-gaz sanoati, boshqaruv tizimi, Oʻzbekiston, xorijiy davlatlar, investitsiya, modernizatsiya, texnologiyalar, samaradorlik

“ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ НЕФТЕГАЗОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ”

Олимова Дилсуз Абдухалимовна - Преподаватель кафедры географии Шахрисабзского государственного педагогического института

Эркинова Машхура Уткир кизи - Студентка 1 курса направления «География»

Шахрисабзского государственного педагогического института

Аннотация: В данной статье рассматриваются системы управления нефтегазовой промышленностью в Узбекистане и зарубежных странах, а также анализируются их особенности и эффективный опыт управления. В Узбекистане важную роль играют государственное регулирование, инвестиционная политика и процессы модернизации отрасли. В зарубежных странах ключевыми факторами являются внедрение передовых технологий, участие частного сектора и эффективное применение рыночных механизмов. Также в статье рассматриваются пути дальнейшего развития отрасли на основе международного опыта.

Ключевые слова: нефтегазовая промышленность, система управления, Узбекистан, зарубежные страны, инвестиции, модернизация, технологии, эффективность

“EXPERIENCE OF MANAGING THE OIL AND GAS INDUSTRY IN UZBEKISTAN AND FOREIGN COUNTRIES”

Olimova Dilsuz Abduxalimovna - Teacher of the Geography Department at Shahrisabz State Pedagogical Institute

Erkinova Mashhura Oʻtkir qizi - 1-st year student of the Geography department of the Shahrisabz State Pedagogical Institute. Uzbekistan.

Abstract: This article examines the management systems of the oil and gas industry in Uzbekistan and foreign countries, analyzing their specific features and effective management practices. In Uzbekistan, state regulation, investment policy, and modernization processes play a crucial role in the development of the industry. In foreign countries, the main factors include the implementation of advanced technologies, private sector participation, and the effective use of market mechanisms. The article also explores ways to further develop the industry based on international experience.

Keywords: oil and gas industry, management system, Uzbekistan, foreign countries, investment, modernization, technologies, efficiency

Kirish. Neft va gaz sanoati dunyo iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha energiya resurslariga boʻlgan talabni qondirish, sanoat va transport tizimlarini rivojlantirishda asosiy oʻrin tutadi. Oʻzbekiston ham boy

tabiiy resurslarga ega davlat sifatida neft-gaz sanoatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda ushbu sohani modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, neft-gaz sanoatini samarali boshqarish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omillardan biridir. Rivojlangan mamlakatlarda ushbu tarmoqda zamonaviy boshqaruv usullari, innovatsion texnologiyalar va xususiy sektor ishtiroki keng yo'lga qo'yilgan. Shu sababli O'zbekiston uchun ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish dolzarb masala hisoblanadi.

Asosiy qism. Neft-gaz sanoati har qanday davlat iqtisodiyotining strategik va muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha nafaqat energetika ehtiyojlarini qondiradi, balki sanoat, transport, kimyo va boshqa ko'plab tarmoqlarning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli neft-gaz sanoatini samarali boshqarish masalasi doimo dolzarb bo'lib kelgan.

O'zbekistonda neft-gaz sanoati davlat tomonidan boshqariladigan ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mamlakatda mavjud neft va gaz zaxiralari iqtisodiy rivojlanishning muhim omili bo'lib, ularni oqilona boshqarish katta ahamiyatga ega. So'nggi yillarda ushbu sohada keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilib, boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, samaradorlikni oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekistonda neft-gaz sanoatini boshqarish tizimi asosan markazlashgan bo'lib, bu davlat nazoratini kuchli saqlab qolishga imkon beradi. Bunday tizim strategik resurslardan samarali foydalanish, uzoq muddatli rejalashtirish va milliy manfaatlarni himoya qilish nuqtai nazaridan muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, markazlashgan boshqaruv ayrim hollarda moslashuvchanlikning pasayishiga va innovatsion jarayonlarning sekinlashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli hozirgi kunda boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish, xususiy sektorni jalb qilish va raqobat muhitini shakllantirish ustida ish olib borilmoqda.

Neft va gaz sanoatining barcha bosqichlari — qidiruv, qazib olish, qayta ishlash va transport tizimlari — zamonaviy boshqaruvni talab etadi. Ayniqsa, geologik qidiruv ishlari katta investitsiyalarni talab qiladigan va yuqori xavf bilan bogʻliq jarayon hisoblanadi. Bu bosqichda xorijiy kompaniyalar bilan hamkorlik qilish, ilgʻor texnologiyalarni jalb etish va ilmiy yondashuvni kuchaytirish muhimdir. Oʻzbekistonda ham soʻnggi yillarda yangi konlarni aniqlash va oʻzlashtirish boʻyicha qator loyihalar amalga oshirilmoqda.

Qazib olish jarayonida samaradorlikni oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar, jumladan avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, raqamli monitoring va sunʼiy intellektdan foydalanish tobora kengayib bormoqda. Bu texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va xavfsizlikni taʼminlashga xizmat qiladi. Oʻzbekistonda ham bu yoʻnalishda muayyan qadamlar qoʻyilmoqda, biroq hali xorijiy davlatlarga nisbatan rivojlanish darajasi pastroq ekanligi kuzatiladi.

Qayta ishlash sohasi ham neft-gaz sanoatining muhim boʻgʻini hisoblanadi. Xom ashyoni chuqur qayta ishlash orqali yuqori qoʻshimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati yaratiladi. Bu esa davlat byudjetiga tushumlarni oshirish va iqtisodiy samaradorlikni taʼminlashda muhim rol oʻynaydi. Shu nuqtai nazardan, Oʻzbekistonda neftni qayta ishlash zavodlarini modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va mahsulot turlarini kengaytirish boʻyicha ishlar olib borilmoqda.

Neft va gazni transport qilish tizimi ham samarali boshqaruvni talab etadi. Quvurlar, logistika tizimlari va eksport yoʻnalishlarini rivojlantirish orqali mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga yetkazib berish samaradorligi oshiriladi. Oʻzbekistonda transport infratuzilmasini rivojlantirish, yangi quvur tarmoqlarini qurish va mavjud tizimlarni modernizatsiya qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Xorijiy davlatlar tajribasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, rivojlangan mamlakatlarda neft-gaz sanoatini boshqarish ancha moslashuvchan va samarali tashkil etilgan. Masalan, AQShda neft-gaz sanoati asosan xususiy kompaniyalar tomonidan boshqariladi. Bu esa raqobat muhitini kuchaytirib, innovatsiyalarni tez joriy etish imkonini beradi. Xususiy sektorning faol ishtiroki ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Norvegiya tajribasi esa davlat va bozor mexanizmlarining uyg'unlashgan modelini namoyish etadi. Bu davlatda neft-gaz sanoati ustidan davlat nazorati saqlangan bo'lsa-da, boshqaruvda shaffoflik, samaradorlik va uzoq muddatli strategiya asosiy o'rin tutadi.

Izoh. Ushbu infografika "Neft-gaz sanoati boshqaruvi" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, sohani rivojlantirishning strategik yo'nalishlari va kutilayotgan natijalarni tahlil qiladi, shuningdek, neft-gaz sohasini modernizatsiya qilishda samarali boshqaruv — iqtisodiy o'sishning kafolati ekanini ta'kidlaydi.

Eng muhim jihatlardan biri — neft daromadlarini maxsus jamg‘arma orqali boshqarish tizimi bo‘lib, u iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Saudiya Arabistonida esa neft-gaz sanoati davlat tomonidan boshqariladi, ammo bu jarayonda zamonaviy boshqaruv usullari va ilg‘or texnologiyalar keng qo‘llaniladi. Ushbu davlat tajribasi resurslarga boy mamlakatlar uchun samarali model sifatida qaraladi.

Xorijiy davlatlarda neft-gaz sanoatini boshqarishda ekologik masalalar ham alohida ahamiyatga ega. Atrof-muhitni muhofaza qilish, chiqindilarni kamaytirish va “yashil texnologiyalar”ni joriy etish bugungi kunda ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda ekologik standartlar juda yuqori bo‘lib, bu ishlab chiqarish jarayoniga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda ham ekologik xavfsizlik masalalariga e‘tibor kuchayib bormoqda. Neft-gaz sanoatining atrof-muhitga salbiy ta‘sirini kamaytirish, chiqindilarni qayta ishlash va energiya samaradorligini oshirish bo‘yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, kelajakda “yashil energetika” bilan integratsiyani rivojlantirish ham muhim vazifa sifatida qaralmoqda.

Umuman olganda, O‘zbekiston neft-gaz sanoatini boshqarishda xorijiy tajribalarni o‘rganib, ularni milliy sharoitga moslashtirish orqali sohani yanada rivojlantirish imkoniyatiga ega. Bunda zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash, investitsiyalarni jalb qilish va ekologik talablarni hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, neft-gaz sanoatini samarali boshqarish har qanday davlat iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu tarmoq nafaqat energiya resurslarini ta‘minlash, balki sanoatning boshqa yo‘nalishlarini rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish va davlat byudjetiga barqaror daromad keltirishda muhim o‘rin tutadi. Shu sababli mazkur sohani to‘g‘ri va samarali boshqarish masalasi doimo ustuvor vazifa bo‘lib qoladi.

O‘zbekiston neft-gaz sanoatini rivojlantirish borasida muayyan natijalarga erishgan bo‘lsa-da, hali ham bu sohada amalga oshirilishi lozim bo‘lgan qator vazifalar mavjud. Xususan, boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va energiya resurslaridan oqilona foydalanish dolzarb masalalardan hisoblanadi. Davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar ushbu yo‘nalishda muhim qadam bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, neft-gaz sanoatini rivojlantirishda faqat davlat boshqaruvi yetarli emas, balki xususiy sektorning faol ishtiroki, raqobat muhitining mavjudligi va innovatsion yondashuvlar ham katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, rivojlangan davlatlarda qo‘llanilayotgan bozor mexanizmlari, samarali menejment tizimlari va ilg‘or texnologiyalar ushbu sohaning tezkor rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Norvegiya tajribasi asosida neft daromadlarini samarali boshqarish tizimi uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim vosita ekanligi ko‘rinadi. AQSh tajribasi esa innovatsiyalar va texnologik rivojlanishning neft-gaz sanoatidagi o‘rni naqadar muhim ekanligini isbotlaydi. Saudiya Arabistoni misolida esa resurslarga boy davlatlarda markazlashgan boshqaruvni zamonaviy usullar bilan uyg‘unlashtirish mumkinligi namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston uchun ushbu tajribalardan to‘g‘ri xulosa chiqarish va ularni milliy sharoitga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish va zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish orqali sohaning samaradorligini oshirish mumkin.

Bundan tashqari, bugungi kunda ekologik xavfsizlik masalalari neft-gaz sanoatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Atrof-muhitni muhofaza qilish, zararli chiqindilarni kamaytirish va energiya samaradorligini oshirish bo‘yicha xalqaro talablar tobora kuchaymoqda. Shu sababli O‘zbekiston ham ekologik toza

texnologiyalarni joriy etish, “yashil energetika” elementlarini rivojlantirish va barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilishga alohida e’tibor qaratishi lozim.

Kelajak istiqbollarga nazar tashlaydigan bo’lsak, neft-gaz sanoatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va sun’iy intellektdan foydalanish muhim yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlarini yanada optimallashtirish, xavfsizlikni oshirish va iqtisodiy samaradorlikni ta’minlash imkonini beradi.

Umuman olganda, O‘zbekiston neft-gaz sanoatini boshqarishda kompleks yondashuvni qo‘llashi zarur. Bu jarayonda davlat siyosati, xususiy sektor ishtiroki, innovatsion rivojlanish va ekologik talablar o‘zaro uyg‘unlashgan holda amalga oshirilishi kerak. Faqat shundagina ushbu soha milliy iqtisodiyotning barqaror va uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim tarmoqqa aylanishi mumkin. Shunday qilib, neft-gaz sanoatini boshqarish bo‘yicha xorijiy tajribalarni chuqur o‘rganish va ularni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish orqali mamlakatning energetik xavfsizligini mustahkamlash, iqtisodiy o‘sishni ta’minlash va xalq farovonligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. “O‘zbekiston Respublikasini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi (energetika va neft-gaz sanoatini modernizatsiya qilish yo‘nalishi)”. – Toshkent, 2023.

1.Abduraxmonov Q.X. "Iqtisodiyot nazariyasi" (Darslik). – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2022. (Sohadagi boshqaruv islohotlari tahlili bo‘yicha).

3.Karimov I.A. va boshqalar. "Neft va gaz konlarini qazib olishda innovatsion texnologiyalar". – Toshkent: TDTU nashriyoti, 2021.

4.Yergin, D. (2020). The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations. Penguin Books. (Global neft-gaz bozori va geosiyosiy boshqaruv haqida).

5.Inkpen, A., & Moffett, M. H. (2021). The Global Oil & Gas Industry: Management, Strategy, and Finance. PennWell Books.

6.Olimova D.A. Qashqadaryo vohasi geosistemalarining texnogen landshaftlari va ularni ekologik vaziyatini optimallashtirish. Nukus davlat pedagogika instituti Fan va jamiyat 2024 (№3). (11.00.00; Milliy nashrlar, №10). –b. 46-48

7.Olimova D.A. O‘zbekiston respublikasining neft va gaz mintaqalarining geologik va iqtisodiy geografik xususiyatlari. Nukus davlat pedagogika instituti Fan va jamiyat 2025/3-1 (11.00.00; Milliy nashrlar, №10). –b. 36-39